

Historiske Efterretninger om Hoved- gaarden Edelgave.

Af Lærer J. P. Jørgensen, Smørum.

I. Det ældste Edelgave.

I Smørum Sogn, paa Hovedgaarden Edelgaves Mark, findes Murelevninger af een af Middelalderens Ridderborge, der har ligget paa en Holm, Smørholmen, omflydt af Grønsø-Aaens Vanddrag. Borgens Navn er nu glemt, men Tomten kaldes i daglig Tale „Slottet“. — Det er umuligt nu at danne sig et Begreb om Borgens Udseende, dens Udstrækning og Indretning, da alt Murværk ligger dækket med Grusdynger og overdraget med et tyndt Græstæppe. Holmen blev for ca. 80 Aar siden hegnet ved dybe Grøfter og høje Diger og beplantet med Skov. Ruinen er fredlyst ved Deklaration til Nationalmusæet.

Marsk Stigs Slægt har vistnok i sin Tid haft Slottet i Besiddelse. Tuke eller Tyge Jurisen, en Broder til Marsk Stig, var gift med Cæcilie, en Datter af Jon Litle, Erik Menveds tro Mand. Jon Litle døde 14. Oktbr. 1307 paa Hørningholm, det nuværende Hørholm, og sammesteds gjorde Datteren, Fru Cæcilie, sit Testamente d. 9. Novbr. 1307, hvorved hun skænkede til Esrom Kloster, hvor hun og Faderen jordedes, bl. a. sin Gaard i Smørum med alt Tilliggende. Den Gaard i Smørum, der her er

Tale om, er Borgen paa Smørholmen, og „alt Tilliggende“ er vel nogle Gaarde i Smørumovre By, hvilke endnu paa Reformationstiden hørte til Esrom Kloster.¹⁾

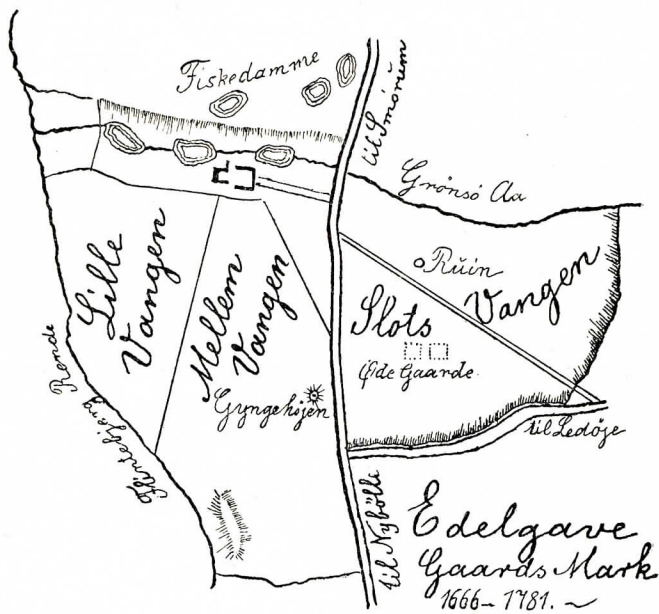
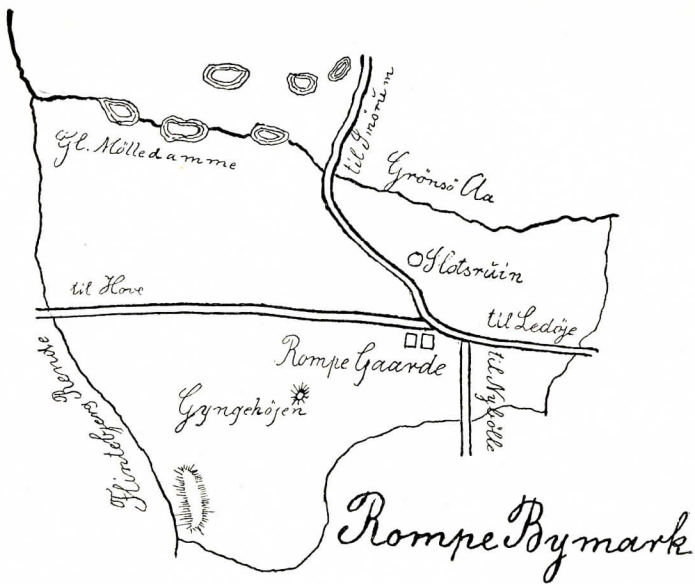
Byen Rompe.

En Tid efter at Fru Cæcilies Gaard med alt Tilliggende var overdraget til Esrom Kloster, er Borgen sunken i Grus; men naar eller hvorledes dette er sket, ved man ikke. Paa den Borgen tilhørende Jord rejstes derefter en almindelig Avlsgaard, kaldet Rompe. — Gaarden Rompe nævnes 1587. Niels Skram til Urup i Jylland var da dens Ejer, men afstod ved Mageskifte Gaarden til Kronen.²⁾ Gaarden blev derpaa delt, saa der fra nu af var to almindelige Bøndergaarde og to Huse, der dannede den lille By Rompe. Hver Gaard svarede i Landgilde 1 Pund Rug, 1 Pund Byg, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 5 Mk. 5 Sk. samt 4 Tdr. Havre. — Det var den Gang de fleste Steder kun daarlige Tider for Bønderne. Rompe Mænd synes dog stadig at have klaret sig nogenlunde. Da kom de ulykkelige Krigsaar 1657—60; Fjenden nedbrød Gaardene og handlede ilde med Beboerne, saa de tilsidst maatte rømme. De otte Dannemænd, der af Herredstinget udnævntes til at syne Kongens Gaarde efter Krigen, siger om Rompegaardene: „De tuende er gandske af vinden affbrudt og ruineret. Der fantes ingen folck paa pladzen. Der befantis at være saad i Gaardenis Jord nogle faae skepp. biug og rug.“³⁾ Paa Restancelisten for 1661 anføres om Rompegaardene: „... er øde og affbrudt.“ ... „Disse to øde Gaardes Jorder ere nu Naadigst beuilgede Rigen s Admiral Henrich Bielcke at bebiuge, bruge och haffue frie for Landgilde.“

1) O. Nielsen: Codex Esrom. p. 130, f.

2) L. Laursen: Kronens Skøder.

3) Ølstøkke Herreds Thingbog.

II. Det gamle Edelgave.

Slægten Bielcke.

Aar 1663 d. 2. Febr. overdrog Frederik III de øde Rompegaarde med underliggende Jorder til Admiral Henrich Bielckes Hustru Edele Ulfeldt. Det er sagt, at Gaven var en kongelig Naadesbevisning og Erkendtlighed for Tjenester, Admiralen havde ydet Kongehuset ved Regeringsforandringen 1660. I saa Fald var det da ingen stor Gave, da den jo kun bestod af to Bøndergaardes ubesaede Marker uden Bygning og Besætning.

Henrich Bielcke overtog straks Ejendommen paa sin Hustrus Vegne. Paa Herredstinget lod han udnævne otte uvildige Mænd til at regulere Skel og sætte Skelsten mellem den nye Herregaards Marker og de tilgrænsende Byer. — Først 11. Septbr. 1666 blev der udstedt „Kongeligt Skiøde till os elskel. Frue Edele Ulfeldt, Herr. Henric Bielkis til Ellingegaard“ paa „tvende Gaarde, kaldit Rømppe, mens nu herefter schal kaldis Edele Gaffue.¹⁾

Henrich Bielckes Opmærksomhed var straks henvendt paa, samtidig med at han opbyggede sit nye Herresæde, at faa lagt til det saa meget af Bøndergods og Tiender, samt Herligheder og Rettigheder, som der hørte til en adelig Sædegaard. — Den 30. Aug. 1667 fuldbyrdede han et Mageskifte med Kronen, hvorved denne udlagde til Bielcke 11 Gaarde i Smørumnedre og 2 Gaarde i Ganløse, tilsammen af Hartk. 121 Tdr. 1 Skp., mod Vederlag af Gods paa Fyn og paa Langeland. — D. 11. Juni 1671 erhvervede Bielcke Skøde fra Hr. Hans v. Merkel paa den 12te Gaard i Smørumnedre, hvis Landgilde var 3 Pund Rug, 3 Pund Byg og 6 Tdr. Havre. Denne Gaard havde Frederik III tidligere overladt Major Christian Vendelboes Enke for Livstid, hvorefter Hans v. Merkel havde faaet Ejendomsskøde paa samme d. 10. Marts 1670.²⁾ — D.

¹⁾ Det originale Skøde paa Edelgave.

²⁾ Ølstøkke Herreds Thingbog.

19. Juni 1672 erhvervede Bielcke ved Mageskifte med Kronen 4 Gaarde i Sørup, Maaløv Sogn, samt 3 Gaarde i Smørumovre, af samlet Hartkorn 63 Tdr., for Bøndergods paa Fyn.¹⁾ — D. 25. Novbr. 1671 havde Bielcke faaet kgl. Skøde paa en Del Bøndergods i Herringløse, og endelig fik han 18. Aug. 1680 Bevilling paa at lade drive Krohold i Smørum. — Foruden foranførte Jordegods erhvervede Bielcke 1679 Bevilling til at bruge og benytte et Stykke Mosejord paa „kgl. May.sts Bøndergods i Smørum-offre, nemblig vdi Hoffue Vang, og kaldis Rompeager engelodder, mens nu skal kaldis Bielcke Damb, huis i sig selff mest bestaar af tørfvue Huller, og Bunden gandske opskaaren“, til derpaa at indrette Fiskedamme, mod at svare aarlig til vedkommende Kongens Bonde i rede Penge 2 Mark, hvilken Afgift fastsattes af 4 af Herredstinget udnævnte Mænd.²⁾ — Endelig udstedtes 29. Marts 1682 et kgl. aabent Brev, hvorefter Edelgave skulde anses for en Hoved- og Sædegaard, saalænge den med underliggende Bøndergods bestod af 200 Tdr. Hartkorn.

Efter at have taget Rompegaarden i Besiddelse paa-begyndte Henrich Bielcke straks Opførelsen af sit Herresæde. Han valgte at bygge i Markens vestlige Del, tæt ved Grønsøaaen, og opnaaede herved at kunne faa et særdeles smukt Haveanlæg, der foruden Grønsøaaen tillige omfattede et Par Damme, der tidligere havde været Møllesø for en langt tilbage i Tiden nedlagt Vandmølle. — Tømmeret til Bygningerne skovedes væsentligst i Kongeskoven paa Smørumnedre Mark. Denne hidtil ikke uanselige Skov havde lidt meget under Svenskekrigen, men var dog endnu for en Del Højskov. Samtidig med Smørumnedre By var denne Skov lagt ind under Edelgave Hovedgaard; men ikke 20 Aar efter var den kun en Kratskov, hvori Bønderne græssede deres Kvæg, og hvorfra de hentede Gærdsel.

Edelgave opførtes med en trefløjet Hovedbygning mod

1) Det originale Skøde paa Edelgave.

2) Ølstøkke Herreds Thingbog 1679.

Vest og Avlsbygningerne, tre sammenhængende Længer, mod Øst. Hovedbygningen opførtes af Mur- og Egebindingsværk, Taget af Tegl. Hovedfløjen var opført i to Etager med en bred Kvist, og under hele Bygningen var Kælder i fire Afdelinger. Sidefløjene var kun een Etage høje og mod Øst forbundne med et lavt Plankeværk med Indkørsels-Gitterport paa Midten. Adgangen til Hovedbygningen var fra Gaarden ad en Stentrappe til Forstuen. Herfra var tilvenstre Dør til Dagligstuen, hvis Vinduer vendte mod Gaarden. Fra Dagligstuen var Dør til Havestuen med Vinduer og Udgang til Haven, begge Stuer med panelede Vægge. Fra Dagligstue og Havestue var Adgang til to Kamre i Bygningens søndre Ende. Fra Forstuen førte endvidere en Trappe op til øverste Etage og til Kvisten, samt en Dør tilhøjre ud til en lang Gang, der førte til Køkken og Fadebur (i nordre Sidefløj). Bag Forstuen og Trappen var et mindre Kammer med Vinduer mod Haven. — Nordre Halvdel af Hovedbygningens nederste Etage optoges af den førnævnte lange Gang (til Køkken og Fadebur i nordre Sidefløj) med Vinduer til Gaarden, og bag Gangen var et stort Bryggers med indmuret Grubekedel, samt Bageovn. — Hovedbygningens øverste Etages søndre Ende optoges af en stor Sal, og nordre Ende foruden Trappegangen af to større og eet mindre Værelse.

Nordre Sidefløj var indrettet til Køkken og Spisekamre m. v. Fra Køkkenet førte en Trappe til Loftet, hvor der var indrettet Røggkammer. I Forbindelse med Køkkenfløjen stod en mindre Tilbygning, seks Fag lang (fra Syd til Nord) og to Fag bred, indrettet til Kamre. — I søndre Sidefløj var Borgestue og to Kamre. I Forstuen stod en Skorsten samt Trappe til Loftet, hvor der var indrettet Maltkølle. I Kamrene fandtes to Bilæggerovne.

Af Avlsbygningerne var den søndre Længe indrettet til Fæhuse og Foderlo; i den østre Længe var Lade, Huggehus, Tørvehus og Indkørselsport, og i nordre Længe Kornlader og Tærskeloer. Sydvest for Gaarden var en stor, trefløjet Baggaard, indrettet bl. a. til Folkekamre, Heste-

stalde og Vognremiser. — I det nordvestre Hjørne af Gaardspladsen laa Gaardens Brønd med Pumpeværk paa en indhegnet, brolagt Plads.¹⁾

Gaardens Kreaturbesætning var 1683: 2 Heste, 2 Stude under 4 Aar, 40 Køer, 2 Ungnød, 32 Faar, samt en Del Svin.

Henrich Bielcke byggede og indrettede nærmest Edelgave som en Lystgaard, han kunde bebo om Sommeren. De høje og vigtige Embedsstillinger, han beklædte, gjorde det nødvendigt, at han jævnligt maatte være i København. Han opholdt sig derfor oftere paa Edelgave end paa sine andre, langt fra Hovedstaden liggende Herresæder.

Henrich Bielckes Forhold som Godsejer kender man intet til; det er dog en Kendsgerning, at han lod en Aarrække gaa hen uden ved Rettens Hjælp at inddrive resterende Landgilde, og først 1681, da Restancerne truede med at vokse Bønderne over Hovedet, greb han til dette Middel. Gaardens Landbrug styredes ved Forvaltere og Ridefogder. 1673 lader „Rigens Admiral Henric Bielcke“ møde paa Thinge ved sin Forvalter Christen Jensen. 1676 anføres paa lignende Maade „Rigsadmiralens Tjener Henric Weldingh“ (den senere Ejer af Edelgave). 1678 anføres „Christen Andersen Foged“ og 1683 „Hans Pedersen Foged“.

Henrich Bielcke var Søn af Norges Kansler Jens Bielcke til Østeraad og Fru Sophie Brokkenhuus og fødtes 1615 paa Ellinggaard i Fyn. Som berømt Søkriger indlagde han sig stor Fortjeneste af sit Fædreland. I Krigen 1657—60 kæmpede han med Ære i flere haarde Træfninger, navnlig d. 13. og 14. Septbr. 1657 mod en overlegen svensk Flaade ved Falsterbo, som han hindrede i at iværksætte Landgang paa Sjælland. Paa Rigsdagen i København stod han paa Hoffets Side og havde sin store Andel i Regeringsforandringen. 1662 blev han Rigets Admiral, og senere Ridder af Elefanten. I Krigen 1675—79 tog han kun ringe Del, da han følte sig gammel og svag.

¹⁾ Skiftebeskrivelsen af 1758.

Fru Edele Ulfeldt var allerede død 1676, og 1683 døde Henrich Bielcke i København, 68 Aar gammel, og jordfæstedes i Næsby Kirke. Paa Begravelsesdagen laa Flaaden paa Rheden med Flag paa halv Stang, og hvert enkelt Skib afgav 9 Sørgeskud.

Henrich Bielcke havde to Sønner, der udmærkede sig i den spanske Arvefølgekrig som Anførere for danske Lejetropper, nemlig Generalmajor Christopher B., der faldt i Slaget ved Hochstädt 1704, og Brigader Christian Fr. B. til Næsbyholm og Bavelse, der faldt i Slaget ved Malplaquet 1709. En Datter, Marie Sophie B., var gift med Claus Krabbe til Thorstedlund; efter hans Død ægtede hun 1680 Admiral Christian Bielcke, en Brodersøn af Henrich Bielcke.

Ved Skiftet efter Henrich Bielcke blev bl. a. Edelgave Hovedgaard med underliggende Bøndergods udlagt som Arv til Afdødes Datter Marie Sophie og derefter overdraget til hendes Mand, Admiral Christian Bielcke. Skødet er dateret 3. Maj 1683 og undertegnet Christopher Bielcke. H. Kaas. Anders Bilde. Poul Klingenberg. J. Juell. L. Getch. C. Krabbe og Thage Thot.¹⁾

Hovedgaardens Jorder, der 1662 var ansat til Hartk. 24 Tdr. 4 Skpr., blev ved Matrikuleringen 1682 skyldsats for Hartk. 30 Tdr. 6 Skp. 1 Fdk. — Marken var delt i tre Vange, som skiftevis dyrkedes og besaaedes i to Aar for i det tredie at ligge i Fællede. Disse Vange var:

1) M e l l e m V a n g e n, der strakte sig fra Gaarden mod Syd til Nybølle Markeskel og grænsede mod Øst til Slots Vangen og mod Vest til Lille Vang. Halvdelen havde et Jordunderlag af Rødsand og Grus og ansaas for „Middel Bygjord“. Resten af Vangen havde et Jordunderlag af Hvidsand og Grus og ansaas for „Middel Havrejord“. Arealet var ca $72\frac{6}{7}$ Td. L. I Vangen var nogle Engstumper,

¹⁾ Ølstøkke Herreds Thingbog.

hvorpaa kunde græsses 5 Høveder eller avles 3 Læs godt Hø.

2) Lille V a n g e n, der grænsede mod Syd og Vest til Hove Bymark, mod Nord til Smørum Markeskel og mod Øst til Slotsmarken. Jordunderlaget var Sand og Grus og ansaas for „Middel Bygjord“. Arealet var $36\frac{6}{7}$ Td. L. I Vangens Engstumper kunde græsses 14 Høveder eller avles 9 Læs godt Enghø, samt 1 Læs Mosehø.

3) Slots V a n g e n, der strakte sig fra Gaarden mod Øst til Ledøje Bymark og grænsede mod Syd til Mellem Vangen og mod Nord til Smørumovre Markeskel. Halvdelen af Vangen havde et Jordunderlag af Grus og Rødsand og ansaas for at være „Middel Havrejord“. Arealet var $72\frac{6}{7}$ Td. L. I Vangens Engstumper kunde græsses 11 Høveder eller avles 4 Læs Enghø og 4 Læs Mosehø.

Udenfor Vangene laa nord for Gaarden en Enghave, kaldet Svinehave (nu Kalvehave), hvorpaa ansloges at kunne avles aarlig 1 Læs Enghø og $\frac{1}{2}$ Læs Mosehø.

Hovedgaardens samlede Areal opmaaltes at være c. 178 Tdr. L. geom. Maal, foruden hvad der optoges af Gaardsplads, Have, Veje, Damme o. s. v., samt en Tørmose i Mellem Marken. Til Gaarden hørte en lille Skov paa Smørumnedre Mark, Kongeskoven, „med nogle Egestumper“.¹⁾

Som Ejer af Edelgave kom Chr. Bielcke i Tvist med Præsten i Ledøje, Otto Christophersen, der, efter at Henrich Bielcke 29. Marts 1682 ved „Aabent Brev“ havde faaet bevilget, at Edelgave skulde anses for en Hoved- og Sædegaard, vedblivende krævede Tiende af Gaarden. Der udstedtes da et nyt „Aabent Brev“, d. 25. Oktbr. 1684, i Henhold til hvilket Edelgave Hovedgaard i Medfør af Lovens 2—13—11 skulde forskaanes for Tiende.

Christian Bielcke virkede ogsaa ivrigt for Edelgaves Opkomst. Han formaede saaledes Christian V til d. 29. Maj 1686 at henlægge under Edelgave Maaløv Kir-

¹⁾ Markbogen 1682. Matrikulskontoret.

kes Anpart Korntiende tillige med een af Kirkens Gaarde i Smørumnedre, samt en Jord, tilhørende Slagslunde Kirke. Den aarlige Afgift var af Gaarden 4 Tdr. Byg og 3 Tdr. Havre; af Højengen eller Slagslunde Kirkens Jord 2 Tdr. Byg, og af Korntienden 28 Tdr. Byg. — Aar 1688 ansøgte Chr. Bielcke om, „da han ej paa Gaarden kunde føde det fornødne Kvæg“, at Kronens Anpart af Tienden af Ledøje Sogn maatte tillægges Edelgave, hvilket ogsaa bevilgedes, mod at der betaltes en Afstaaelse til Vor Frue Skole, til hvilken Tienden hidtil havde været henlagt. Endelig fæstede Bielcke 1691 Smørum Sogns Kongetiende.

Christian Bielcke var ligesom Farbroderen en tapper Søkriger. Under Niels Juel deltog han 1677 som Viceadmiral i Slaget i Køge Bugt, hvor han erobrede det svenske Linieskib „Cæsar“ paa 60 Kanoner, der vurdredes til 19,334 Rdl. Bielckes Anpart i Prisepengene for dette Slags Vedkommende udbetaltes ham af Niels Juel med 3,737 Rdl. Straks efter Slaget udnævntes han til Ridder (Storkors) af Dannebrog. Aar 1685 blev Bielcke Ejer af Basnæs, og da hans anden Hustru Fru Marie Sophie Bielcke døde, indgik han atter 1687 Ægteskab med Vibeke Nielsdatter Juel, en Datter af Søhelten Niels Juel.

Chr. Bielcke døde 1694, kun 49 Aar gammel. Ved Skiftet udlagdes Edelgave til Enken, der derefter 11. Juni 1698 afhændede Gaard og Gods til Hendrich Weldingh.

Slægten Weldingh.

Hendrich Weldingh fik Edelgave med Tilliggende overdraget ved Købekontrakt af 10. Juni 1698. Skødet udstedtes 10. Febr. 1699. — Slægten Weldinghs Herkomst er ubekendt: mulig er den indvandret fra Holland til Norge og er der traadt i nærmere Forbindelse med Slægten Bielcke. Hendrich Weldingh er saaledes formentlig født i Norge, hvor Familienavnet træffes flere Gange i Midten af det 17de Aarh. Herfra er han fulgt med Hendrich Bielcke

til Danmark, hvor vi første Gang træffer ham 1676 som „Rigsadmiralens Tjener“, hvilket vel nærmest maa forstaas saaledes, at han har været dennes Fuldmægtig eller Forvalter. En saadan Stilling ses han ogsaa at have indtaget under Chr. Bielcke og under dennes Enke Vibeke Margrethe, indtil han selv blev Ejer af Godset, ligesom han i hele dette Tidsrum var bosat paa Edelgave.¹⁾

Efter at have taget Godset i Besiddelse skred Hendrich Weldingh straks til at forny de af de tidligere Ejere indgaaede Fæstemaal af Tiender og Jorder m. v. Dernæst fæstede han 1708 Viksø Kirketiende mod en aarlig Afgift af 12 Tdr. 2 Skp. Rug, 13 Tdr. 4 Skp. Byg og 8 Tdr. 1 Fdk. Havre. Omtrent samtidig fæstede han Hvedstrup Kirketiende og denne Kirkes Jorder. Ved Hvedstrup Kirke lod han opføre en Familiebegravelse.

Hendrich Weldinghs Overtagelse af Ledøje Kongetiende førte til en Retssag 1702. Degnen i Ledøje, Peder Høeg, havde nemlig skrevet en „Forening“ mellem Ledøje Bymænd, i hvilken det hed, at den af Ledøje Mænd, „der enten vilde tinge eller tælle (Tienden) med S.r Weldingh, skulde icke være bedre end en Skjælm“. Weldingh nedlagde Paastand for Provsteretten, at Degnen efter Lovens Strenghed skulde fradømmes sit Embede og Sagen derefter henvises til verdslig Ret; men Degnen bad om Naade og undskyldte sig med, at han af Vankundighed og Ubesindighed havde føjet Bønderne, og tilbød at bøde 50 Rdlr. til de fattige i Smørumnedre, hvilket Tilbud W. tog imod. Bønderne slap ogsaa med at faa Sagen afgjort i Minding og paa læmpelige Vilkaar.²⁾

Hendrich Weldingh synes at have styret sit Gods med Dygtighed. I de senere Aar havde han bortforpagtet Avlingen; saaledes nævnes som Forpagtere Otto Larsen 1710 og Claus Jensen 1715.

Hendrich Weldingh var gift med Regine Magda-

¹⁾ Jfr. Nanna Lange: Slægten Weldingh i Danmark og Norge.

²⁾ Smørum Herreds gejstlige Justitsprotokol og Herredstthingbogen.

lene Getz, Datter af Oberstløjtnant L. Getz. Da denne var Medunderskriver paa Skødet til Chr. Bielcke, tør man vel deri se et Bevis paa, at Slægterne Bielcke, Getz og Weldingh har staaet i nært Forhold til hinanden. Ægteparret havde 4 Børn:

1) Hendrich Weldingh, født 1680, der faldt som Kaptejn i Slaget ved Gadebusch 1712.

2) Christian W., f. 1686, den følgende Ejer af Edelgave.

3) Niels W., f. 1689, død som Barn.

4) Vibeke Margrethe W., f. 1691, død 1744. — Var gift: 1) Christian Wildenrath, Assessor i Kancelliet, Ejer af Annebjerggaard og Ellingegaard i Ods Herred, død 1723. — Var gift 2) Peder Schwane, Student, død 1762 som Kommerceraad paa Annebjerggaard. I dette Ægteskab var der 2 Døtre, af hvilke Ulrica Eleonora Schwane, f. 1726, ægtede Kammeraad, Amtsforvalter N. Chr. Bang, Forvalter over Kongens Gods i Ods Herred. Af deres Børn blev en Datter, Cathrine Marie Bang, f. 1748, gift med Præsten Johan Grundtvig i Udby og Moder til N. F. S. Grundtvig, medens en anden Datter, Susanne Bang, f. 1751, ægtede Lægen H. Steffens og blev Moder til Filosofen Henrik Steffens.

Omtrent 1714 synes det, at H. Weldingh har afstaaet Edelgave til Sønnen Chr. Weldingh. 1718 mæglede den gamle Hendrich Weldingh og Sønnen Forlig i en Tvist mellem to Bønderkoner, i hvilken Ellen Mads Pedersens havde udkældt Ane Rasmus Olsens for en „Aalenæse“. Fire Aar efter blev samme Ane Rasmus Olsens Christian Weldinghs Svigermoder, idet han efter sin første Hustrues Død ægtede Rasmus Olsens Datter Karen. Den gamle H. Weldingh fandt næppe dette Giftermaal stands-mæssigt; thi efter den Tid ses han ikke at have haft Op- hold paa Edelgave. Mulig har han nu taget Bopæl paa Veddeløvgaard i Himmeløv Sogn og er død der 1725. Han blev hensat i Familiebegravelsen ved Hvedstrup Kirke.

Christian Weldingh var født paa Edelgave 1686. Han var først Faderens Medhjælper paa Gaarden, indtil han c. 1714 blev Ejer. — 1713 ægtede han Karen Ottesdatter, Datter af Præsten i Ledøje Otto Christoffersen. Med hende fik han, hvad man i de Tider kaldte en betydelig Medgift, 935 Speciesdalere foruden Udstyr. Hun døde allerede 1718 og efterlod sig 5 Børn, af hvilke Regine Magdalene 1733 ægtede Præsten Jacobæus i Ledøje; Henrich W. var Overkøbmand paa Island, men boede senere paa en Gaard i Ledøje, hvor han døde og blev begravet i Kirken; 2 Sønner blev Officerer i Norge, og Sønnen Otto Christian, f. 1716, studerede Theologi, men opnaede ikke Eksamen. Han boede mange Aar ensomt i et Hus i Ledøje og døde i stor Fattigdom 1801.

1722 ægtede Herremanden Chr. Weldingh Karen Rasmusdatter, f. 1703, Datter af Wartoubonden, Sognefoged Rasmus Olsen i Smørumovre. Dette Giftermaal var ganske vist ikke standsmæssigt; men Karen, der nu var „Madame Weldingh's“, var en klog og energisk Kvinde, der vidste at hævde sin Stilling, saa hun var agtet og anset, saavel af sine Stedbørn, som af sin Mands talrige Slægtninge.

Ved Christian Weldinghs Overtagelse af Edelgave er Veddeløvggaard i Himmeløv Sogn formentlig udskilt fra Godset for at være Alderdomshjem og Enkehjem, hvad det senere var, først for den gamle Hendrich Weldingh, og senere for Christian W.s Enke Karen. Iøvrigt hverken forøgede eller formindskede han Godset. — Han levede i god Forstaaelse med sine Bønder, var ofte Fadder ved Barnedaab, ligesom „Madame Weldinghs“ var Gudmoder. Da Hovedgaardens Areal var forholdsvis ringe (c. 230 Td. L.), kan Hoveriet ikke have været trykkende for Bønderne, af hvilke de fleste i Stedet for Hoveri betalte i Arbejdspenge c. 4 Rdl. aarligt. Besætningen paa Edelgave var 1750: 13 Heste, 20 Stude, 20 Køer, 20 Faar. Kvægbesætningen har dog næppe den Gang været fuldtal-

lig, da Edelgave 1744 mistede hele sin Kvægbesætning ved Kvægpesten, hvilket selvfølgelig var et stort Tab for Ejeren.

I andet Ægteskab havde Christian W. 14 Børn, af hvilke dog 1 var dødfødt, og 2 døde som Børn. Af Skiftet fremgaar, at han havde kostet ikke ubetydeligt paa sine Børns Opdragelse og Uddannelse. Af Sønnerne gik 2 Handelsvejen, 2 studerede, og 5 blev Officerer. Af Døtrene blev 3 Præstekoner, 1 Degnekone, og 2 gifte med Embedsmænd. Naar henses hertil, samt til den store Ulykke, der ramte Edelgave 1744 ved Kvægpesten, vil man kunne forstaa, at Chr. W. i sine senere Aar saa sig nødsaget til at optage Prioritetslaan i Gaarden, saaledes af Herfølge Hospital 13,000 Rdlr.

Christian Weldingh døde paa Edelgave 1758, 72 Aar gammel, og blev hensat i Familiebegravelsen ved Hvedstrup Kirke. Gaarden med Jordegods blev derefter solgt til Etatsraadinde Sophie Hedevig Bornemann, Enke efter Finansdeputeret Ph. J. Bornemann. Købesummer var 22,800 Rdl.

Chr. Weldinghs Enke flyttede derpaa 1. Maj 1759 til Veddeløvgaard, hvor hun døde 3 Uger efter, 55 Aar gammel, og blev hensat ved sin Mands Side i Familiebegravelsen.

Slægten Bornemann.

Etatsraadinde Bornemann overtog Edelgave 1759. Hun hørte til en human Godsejerfamilie, idet hun var Datter af Ejeren af Cathrineberg, Generalløjtnant Chr. Fr. Holstein, og i Slægt med Greverne Reventlow, de bekendte Filantroper. I den korte Tid, hun var Ejerinde af Edelgave, bestræbte hun sig for at fremme Oplysning og nyttig Selvvirksomhed hos Bønderne. I Smørumnedre oprettede hun saaledes i et af Husene en Spinde-skole, hvor Bønderpigerne skulde lære at spinde Hør og Uld, samt sy. Samtidig bestræbte hun sig for at forberede Gennemførelsen af de store Landboreformer. For at lette Udskiftningen androg hun 1760 om at opnaa Mageskifte med Kronen, saaledes at hun afstod de to Gaarde, Edelgave

ejede i Ganløse, af Hartk. 14 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. 2 Alb., mod at faa de to Gaarde, Kronen endnu ejede i Smørumnedre, af Hartkorn 29 Tdr. 2 Fdk. Amtmanden anbefalede Andragendet, dog saaledes at det overskydende Hartkorn, 13 Tdr. 1 Skp. 0 Fdk. 1 Alb., betaltes med 40 Rdl. pr. Td., men gjorde derhos opmærksom paa det uheldige i, at paa Frederiksborg Distrikt vilde herefter Hoveribynden stige, samtidig med at Hartkornet formindskedes¹⁾. Rentekammeret løste imidlertid Sagen paa den Maade, at 13 Tdr. Hartk. Bøndergods andetsteds fra lagdes til Frederiksborg Distrikt. Mageskifteskøde udstedtes derpaa 20. Juli 1761 — Der skulde dog endnu gaa flere Aar, inden Udskiftningen blev fuldbyrdet, fordi Bønderne var imod denne og holdt paa Fællesskabet. Imidlertid overdrog Fru Bornemann Gaard og Gods til Sønnen

Kammerraad Jacob Bornemann. Denne arbejdede videre paa at faa Udskiftningen gennemført, og da det endelig c. 1776 lykkedes ham at faa det delvise Fællesskab mellem Smørumnedre og de tilgrænsende Byer ophævet, indgav han Andragende til Rentekammeret om, at Udskiftningen nu maatte ske. 1779 beordredes derefter Landinspektør Ehlers til at forestaa Udskiftningen i Smørumnedre og Sørup, hvilket skete 1780.²⁾

Jacob Bornemann havde som Godsejer mange og store Genvordigheder at kæmpe imod. 1769 vendte Kvægpesten tilbage her til Landet og optraadte med stor Voldsomhed. Edelgave mistede næsten hele sin Kvægbesætning, og trindt om i Markerne nedgravedes de døde Kreaturer, medens mistænkte Dyr interneredes i et „Sygevænge“. Bønderne i Smørumovre klagede imidlertid til Amtmanden over, at Høvederne ikke nedgravedes dybt nok, saa de udbredte en utaalelig Stank, samt over, at „Sygevænget“ laa for nær Smørumovre Fællede. Det varede flere Aar, før Bornemann fik Kvægbesætningen paa Gaarden nogenlunde

1) Københavns Amts Kopibog.

2) Københavns Amts Kopibog.

fuldtallig, og indtil dette skete, bortlejede han Hovedgaardens Græsmarker til fire Bønder i Smørumovre.

Aar 1782 ramte en ny Ulykke Bornemann, idet en Ildsvaade Natten mellem 28.—29. Januar lagde samtlige Gaardens Bygninger — paa nær et fraliggende lille Vaaningshus — i Aske. Ilden opkom i Kostalden og udbredte sig med en saadan Voldsomhed, at al Besætning og Inventarium brændte: 60 Stkr. Kvæg, 31 Heste, en Del Svin og Faar og alle Vogne og Redskaber. Gaardens Beboere reddede sig i det blotte Linned og maatte ty til de nærmeste Byer, Hove og Smørumovre, for at laane Klæder. Bornemann paabegyndte straks Opførelsen af nye Bygninger — nu af Grundmur med Tegltag. Han naaede dog kun at opføre den midterste Del af Hovedfløjen (i to Etager), samt Sidefløjene og nogle af Avlsbygningerne. Hans Helbred var nu nedbrudt, og han saa sig da nødsaget til 1786 at sælge Edelgave. Købesummen var 60,000 Rdl. D. 12. Decbr. 1787 oprettede Jacob Bornemann Testamente, hvis 4de Post lyder saaledes: „Endelig tillægges de fattige i Smørum Sogn paa Københavns Amt til en ringe Erkendtlighed og Erindring af Guds imod mig, medens jeg har ejet og beboet Edelgave Gaard i dette Sogn, beviste Velgerninger, forlods 500 Rdl.“

Med Beretningen om den ulykkelige Ildsvaade, der lagde Henrich Bielckes gamle Herresæde i Aske, samt om det derefter paafølgende Salg af Gaard og Gods, afsluttes det gamle Edelgaves Historie. Næste Aar haaber vi at kunne fortsætte med Skildringen af det nyere Edelgaves Historie.

Tvende smukke nye Biiser
om den forfkræffelige

Ildebrand

i Edelsgave-Gaard

Natten imellem den 28 og 29de Jan. d. Aar, hvorved alle Bygninger, undtagen det nye Vaaningshuus, bleve opbrændte tilligemed 60 stk. Qvæg, 31 Heste, endeel Sviin og Vædre, alle Vogne og Tilbehør, 3 Staffe Halm i Gaarden, med meget mere, og det saa pludselig, at de stakkels Mennessker maatte løbe nøgne af Sengene til næste Bye og laanz Klæder.

Den første.

O Stabning! hvad har du at
Under Melodie: Det hendte sig, Sephta den

Den Anden.

Jeg blev omspændt af Frygt
Synges som: Chrijsillis, du mit Verdens

Kjøbenhavn.

Trykt hos L. N. Svares Efterleverste, i store
Kannikestrædet Nr. 39.

1.

O Skabning! hvad har du at bryste dig af,
 Hvad er vel din Rigdom og Kræfter?
 Naar Herren borttager alt hvad han dig gav,
 Din Stolthed maae vel give efter,
 Du ej kan formaae
 Mod Himlen at staae;
 Thi Herren kan tage og give.

2

Betragt kun, o Menneſte! alt hvad du kan
 Af Skabninger, Held og Ulykke!
 Mon Alting ei staaer udi Skaberens Haand,
 Og drives alt efter hans Tykke?
 Hans Villie staaer,
 Naar Alting forgaaer;
 Thi Herren kan give og tage.

3. Saa

3.

Saa bør vi at tænke, naar Almagten staaer
 Og Alting geraader til Skade,
 Om al vores Velfærd i Lue end staaer,
 Om Himlen os synes at hade;
 Gud er vores Ven,
 Han hjælper igien;
 Thi Herren kan tage og give.

4.

Gud hielp de Stakler, som saa maatte flye
 fra Gaarden ved Navn Edels gave
 Om Natten, og nøgne, til nærmste Bye,
 fra alt hvad de eie og have!
 Gud kom dem ihu
 Og trøste dem nu!
 Thi Gud! du kan give og tage.

5.

Omspendte af Frygten og Fælhedens Skræk
 Og Ildens fortærende Flammer,
 Løb' alle forbaused' i Angesten væk
 fra denne forfækkelig' Jammer,
 At de kunde paa
 Sig Klæder dog faae;
 Men Herren kan tage og give.

6. Den

6.

Den Stønnen og Brølen af Bæster og Qvæg
 Kan ingen for'stille sit Øre,
 Hvor Vædrene bræged' og Svinene freeg',
 Var gyselig gruesomt at høre;
 Dog kunde man ei
 Udfrie dette Qvæg;
 Men Herren kan give og tage.

7.

Gud frie os fra Ildens forstræffelig' Magt,
 Som mange desværre har prøvet,
 Hvis Velfærd ved flammen i Afse er lagt,
 Hvor Ilden sin Magt har udøvet.
 Gud hielp enhver,
 Som hielpeløs er;
 Thi Herren kan tage og give.

Den

Den Anden.

Jeg blev omspændt af Frygt og Skræk,
 Da Luften den blev rød,
 Da saaes stor Jammer, Nød,
 Da svandt al Fryd og Glæde væk
 Ved Hjertets dybe Suf,
 Som øste Graad og Kluf.
 Mig har Gud Kaaret ud
 Til de største Lidelser.
 Suf og Graad Har hans Raad
 Over mig besluttet her;
 Med Røg og Damp forsvandt
 Hvad Ilden hos mig fandt,
 Min Jammer gruesom stor
 Den daglig groer,
 Naar Natten falder paa,
 Jeg stedsse frygte maae
 Paa nye at vogne der,
 Hvor Nøden er.

2.

O kunde jeg et Aar igien,
 Af første Barndoms Tid
 Ved Ønsker kalde hid!
 Hvor svandt hver Dag fornøjet hen!

Men

Men min Gienvordighed'
 Nu varer immer ved;
 Jeg mig er Til Besvær,
 I hvad jeg mig tager for;
 Læsning, Sang, Harpens Klang
 Gjør kun Sorgen mere stor;
 Sligt er kun Olie,
 Der nærer Flammerne,
 Der i mit matte Bryst
 Fortærer Lyst.
 Jeg seer op til det Sted,
 Som hisset staaer bereed,
 O salig Roelighed
 Fra al Fortræd!

3.

Bort kummerfulde Tanke bort!
 Bort Vantro fra min Siel!
 Gud gjør dog Alting vel!
 Han mere got har mod dig gjort,
 End hvad du har fortient;
 Har du det vel erkjendt?
 I Ildsnød Blev ei død,
 Saadan Naade ei forglem!
 Har han ei Paa din Veie
 Hidindtil dig hiulpet frem?
 See da besklemte Siel!
 At Gud gjør Alting vel!

Og

Og smag i al din Nød,
 Hvor han er sød!
 Du ikke er forglemt,
 Nei han til dig har giemt
 En sand Lyksalighed
 I Evighed.

4.

forbarm; du gjør Sielen glad,
 Du vederqvæger mig
 Ved at fremstille dig;
 Min Strøbelighed mig forlad,
 før mig ved Naadens Haand
 I Godheds Ledebaand!
 Dig jeg vil Høre til,
 Høit jeg syng vil din Priis,
 I al Nød Kors og Død
 Kierest Barn, skarpest Riis.
 Naar Sorgen gaaer forbi,
 Saa seer jeg Trøst deri:
 At Herrens Forsyn er
 for Menneffer;
 Mit Valgsprog være skal
 I denne Jammerdal:
 Guds Forsyn for hver Siel
 Gjør Allting vel.

